

Οι διεθνικές οικογένειες στην Ελλάδα

της Αναστασίας Καλαντζή - Αζίζι επικ. καθ. Ψυχολογίας
και Προέδρου ΣΥΜΕΔΟΙΚ*

Η σημερινή παρουσίαση του θέματος έχει ως σκοπό τη γνωριμία με μία κατηγορία οικογενειών που ζουν ανάμεσα μας και που και δώ και αλλού αυξάνεται συνεχώς. Είναι η λεγ. διεθνική οικογένεια (binationnal family) δηλ. η οικογένεια της οποίας τα γονεϊκά μέλη διαφέρουν σε εθνικότητα.

Ποιά είναι η συχνότητα αυτών των οικογενειών;

Ποιό είναι τώρα το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει η διεθνική οικογένεια στην Ελλάδα;

Ποιοί είναι τελικά οι κίνδυνοι και οι προοπτικές για μια διεθνική οικογένεια;

Είναι τελικά οι διεθνικοί γάμοι και οι διεθνικές οικογένειες διαφορετικές από τις άλλες τις μονοεθνικές (και σε μας και αλλού);

Σε όλο τον κόσμο υπάρχει δυσκολία εντόπισης και συλλογής στατιστικών στοιχείων, όπως τονίστηκε στο Α' Πανευρωπαϊκό Συνέδριο Διεθνικών Οικογενειών που έγινε στη Φρανκφούρτη το 1985. Στο Συνέδριο αυτό ειπώθηκαν ορισμένες υποθέσεις γύρω από την συχνότητα και αναφέρθηκε για την Ευρώπη ένας αξιοσέβαστος αριθμός ατόμων 15.000.000 (!) που ζουν σε διεθνικές οικογένειες (Πατέρας, Μητέρα, Παιδιά). Στην Ελλάδα πρέπει να πούμε ότι έχουμε πλήρη άγνοια διότι δεν υπάρχει πουθενά επίσημη καταγραφή. Ιδιαίτερη δυσκολία παρουσιάζεται διότι μέχρι το 1984 -αρχή ισχύος του καινούργιου κώδικα ιθαγένειας- κάθε γάμος Έλληνα υπηκόου με αλλοδαπή έπαιρνε αυτόματα την Ελληνική υπηκοότητα, υποχρέωση που δεν ισχύει πιά. Μόνο από διάφορους υπολογισμούς κυρίως ξένων θρησκευτικών κοινοτήτων (γάμος, βαφτίσεις κ.α.) ή ξένων πολιτιστικών συλλόγων ή οργανώσεων μπορούμε να υποθέσουμε πως, στην περιοχή Αττικής (για την υπόλοιπη Ελλάδα δεν υπάρχουν καθόλου στοιχεία) ζουν περίπου 100.000 διεθνικές οικογένειες. Στα 2/3 των οικογενειών αυτών είναι η μητέρα ξένη, το δε ποσοστό σε εργατικό πληθυσμό φαίνεται να είναι αρκετά χαμηλό, δεδομένο όμως που αλλάζει συνεχώς λόγω της παλλινόστησης Ελλήνων μεταναστών τα τελευταία χρόνια.

Ποιό είναι το νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθεί η διεθνική οικογένεια;

Ο ή η σύζυγος Έλληνα πολίτη έχει το δικαίωμα να πάρει άδεια παραμονής στην Ελλάδα αλλά η χρονική διάρκεια της εξαρτάται από την χρονική ισχύ του διαβατηρίου και κυρίως από τις διμερείς συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και αντίστοιχης ξένης χώρας. Το γεγονός λοιπόν της ύπαρξης γάμου με Έλληνα (ή - ίδια) σύζυγο δεν επηρεάζει την διάρκεια της άδειας παραμονής που δίδεται στο ξένο γονεϊκό μέλος της διεθνικής οικογένειας. Αυτή η ανανέωση της άδειας παραμονής που για μερικούς γίνεται κάθε 6 μήνες ή 1 χρόνο (κυρίως για άτομα από τον λεγ. τρίτο κόσμο) για άλλους πάλι -πιο προνομοιούχους- π.χ. τους υπηκόους των ΗΠΑ, κάθε 5 χρόνια, έχει άμεση σχέση με την επαγγελματική αποκατάσταση του «ξένου» ή της «ξένης», αφού η άδεια παραμονής αποτελεί βασική προϋπόθεση για να πάρει κάποιος άδεια εργασίας. Και εδώ είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο η διεθνική οικογένεια υφίσταται νομικές διακρίσεις σε σχέση με την μονοεθνική οικογένεια. Το ξένο γονεϊκό μέλος που πρέπει ή θέλει να εργαστεί δεν βρίσκει εύκολα ή καθόλου δουλειά αν έχει την ... ατυχία να προέρχεται από μια χώρα για τους υπηκόους της οποίας δίδεται ολιγόμηνη άδεια παραμονής. Ποιός λοιπόν θα προσλάβει κάποιον που κάθε λίγο λήγει η άδεια παραμονής του όταν μάλιστα περιμένει και δύο ή τρεις μήνες για να την ανανεώσει. Εκτός αυτού του θέματος η άδεια εργασίας εξαρτάται και από την οικονομική κατάσταση

στη χώρα μας: Κάθε τόσο εκδίδονται διατάξεις από το Υπουργείο Εργασίας που ανεβάζουν το ποσοστό των Ελλήνων εργαζομένων σε σχέση με τους ξένους, γίνονται επίσης πολλά θέματα που δυσχεραίνουν την άδεια εργασίας όπως π.χ. το χρηματικό ποσό που πρέπει να καταβληθεί κάθε φορά για την ανανέωση της, οι τοπικοί περιορισμοί (π.χ. μόνο για την περιοχή Αττικής) ή η απαγόρευση εξάσκησης επαγγέλματος όπως του γιατρού, του φαρμακοποιού ή του δικηγόρου στους μη-Έλληνες υπηκόους. Όλο αυτό το θέμα υφίσταται αυτή τη στιγμή μεγάλη αναδιαμόρφωση για τους υπηκόους κρατών μελών της ΕΟΚ και αναμένεται άρση των παραπάνω δυσκολιών. Όμως δι-εθνικοί γάμοι δεν γίνονται μόνο με υπηκόους κρατών μελών της ΕΟΚ.

Από την άλλη μεριά υπάρχει η δυνατότητα χορήγησης της ελληνικής υπηκοότητας. Κατά τον νόμο, αφού ακολουθηθούν μια σειρά διαδικασίες μπορεί να γίνει η ανάλογη αίτηση στο Υπουργείο Εσωτερικών και μετά την παρέλευση 3 χρόνων από την ημέρα της μόνιμης εγκατάστασης και αντίστοιχης αίτησης μπορεί η Ελληνική Πολιτεία να δώσει την Ελληνική υπηκοότητα στο ξένο μέλος της διεθνικής οικογένειας. Στην πράξη διαρκεί αυτή η διαδικασία συνήθως 4-5 χρόνια. Η Ελληνική Πολιτεία όμως έχει το δικαίωμα να αρνηθεί το αίτημα του ξένου μέλους της διεθνικής οικογένειας και μάλιστα χωρίς υποχρέωση να δικαιολογήσει την άρνηση της αυτή.

Τον τελευταίο καιρό όλο και περισσότερες αιτήσεις απορρίπτονται κυρίως ανδρών προερχομένων από τον λεγ. τρίτο κόσμο.

Σε σχέση λοιπόν με το νομικό καθεστώς έχουμε πολλές κατηγορίες διεθνικών οικογενειών στην Ελλάδα. Περισσότερο πλήττονται οι οικογένειες των οποίων η Ελληνίδα μητέρα έχει ένα επάγγελμα χωρίς σταθερότητα (ανείδικευτη εργάτρια, παραδουλεύτρια κ.α.) ή είναι νοικοκυρά και ο αλλοδαπός σύζυγος της αντιμετωπίζει το φάσμα της ανεργίας λόγω των νομικών διακρίσεων που προαναφέρθηκαν.

Σε άλλες χώρες (π.χ. Δυτ. Γερμανία, Γαλλία) υφίσταται κυρίως τα τελευταία χρόνια η διεθνική οικογένεια συχνά **κοινωνική απόρριψη** λόγω της συνεχώς αυξανόμενης Ξενοφοβίας και της προκλητικής αναβίωσης του ρατσισμού. Όμως η αντιμετώπιση της διεθνικής οικογένειας από την Ελληνική κοινωνία φαίνεται να είναι πολύ πιο θετική από αλλού. Υπάρχουν μαρτυρίες από πολύ θετική αντιμετώπιση όταν πρόκειται για «Ευρωπαίους» ή «Ευρωπαίες» και μεγάλη υποστήριξη όταν υπάρχουν νομικές και οικονομικές δυσκολίες. Μεμονωμένες μαρτυρίες δείχνουν όμως ότι αρχίζει να διαφαίνεται μια αρνητική διαφοροποίηση σχετικά με οικογένειες ναυτικών ή εργατών των οποίων το ένα γονεϊκό μέλος (κυρίως ο άνδρας) προέρχεται από το Πακιστάν, το Σουδάν ή την Αιθιοπία. Επίσης διεθνή πολιτικά γεγονότα, τρομοκρατικές ενέργειες ή τυχαίες συγκυρίες αναβιώνουν και στη χώρα μας απορριπτικές κοινωνικές αξιολογήσεις τις οποίες υφίστανται τα πιο αδύναμα μέλη της οικογένειας κυρίως τα παιδιά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα: Η αντιμετώπιση Ελληνοαμερικανικών οικογενειών στην Κρήτη μετά τα γεγονότα της Λιβύης, Ελληνογερμανικών οικογενειών μετά την προβολή στην τηλεόραση του φιλμ «Ολοκαύτωμα» ή Ελληνοαραβικών οικογενειών μετά την τρομοκρατική ενέργεια πρόσφατα στο City of Poros.

Βεβαίως και στην Ελληνική κοινωνία κάνουν την εμφάνιση τους στερεότυπα και προκαταλήψεις που μπορούν να επιδράσουν διαλυτικά κυρίως στα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης μιάς διεθνικής οικογένειας στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικά πάλι παραδείγματα που αναφέρουν συχνά οι υποφαινόμενοι-ες είναι ότι «οι άνδρες από τον τρίτο κόσμο είναι σκληροί και αυταρχικοί» ή ότι «οι Ξανθές Βορειοευρωπαίες είναι πολύ ελεύθερες σε αλλαγές ερωτικού συντρόφου» κ.α. Αρνητικές προκαταλήψεις και σεξιστικά στερεότυπα μειώνονται σταδιακά με τον χρόνο όμως φαίνεται πως τα σχετικά βιώματα είναι τόσο βαθειά ώστε να επιβαρύνουν τη διεθνική οικογένεια δεκαετίες ολόκληρες.

Η «αχίλλειος πτέρνα» της διεθνικής οι-

κογένειας φαίνεται πως είναι —τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης της στην Ελλάδα— η πορεία ή διαδικασία ενσωμάτωσης του «ξένου» γονεϊκού μέλους της. Η πολιτισμική αντιπαράθεση το «πέρασμα» δηλ. από το γνωστό σύστημα αξιών σ' ένα καινούργιο όπως και η απώλεια θετικών πηγών ενίσχυσης (κοινωνικό δίκτυο, ευρύτερη οικογένεια, επαγγελματική αποκατάσταση κ.α.) είναι μια επίπονη διαδικασία. Στη διευκόλυνση του «περάσματος» αυτού βέβαια μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά ο ή η Έλληνας-ίδα σύζυγος, η οικογένεια του/της και η κοινωνική αξιολόγηση γενικότερα. Σε πολλές περιπτώσεις αναφέρεται ότι δυσχεραίνει την ενσωμάτωση των ξένων γυναικών η έλλειψη ιδιαίτερης ευαισθησίας εκ μέρους κυρίως του Έλληνα συζύγου σε θέματα ισότητας των δύο φύλων αλλά και γενικότερα γύρω από την ανασφάλεια που αισθάνονται οι **Ξένες γυναίκες**. Πολλές γυναίκες κυρίως υψηλότερων κοινωνικο-πολιτιστικών στρωμάτων αρχίζουν να «αμύνονται», δημιουργούν γκέτο, κάνουν παρέα σχεδόν πάντα με φίλους και φίλες του ίδιου γλωσσικού κυρίως χώρου και παίρνουν μια κριτική ή αρνητική θέση προς την Ελληνική πραγματικότητα. Ξένες γυναίκες πάλι από χαμηλότερα κοινωνικο-πολιτιστικά στρώματα ή προερχόμενες από χώρες που ακόμη δεν έχει επέλθει ουσιαστική διαφοροποίηση στον πατροπαράδοτο ρόλο της γυναίκας αποδέχονται πιο εύκολα πατριарχικά πρότυπα που ισχύουν στην Ελλάδα.

Η ενσωμάτωση των **Ξένων ανδρών** φαίνεται να διεξάγεται πολύ πιο ομαλά κυρίως όταν τους δίδεται η δυνατότητα καλής επαγγελματικής αποκατάστασης. Ο ξένος άνδρας απολαμβάνει την ιδιαίτερη φροντίδα που προσφέρει η ελληνική οικογένεια στον «γαμπρό», οι δε Ελληνίδες σύζυγοι φαίνεται πως δείχνουν αρκετή ευαισθησία ώστε να απαλύνουν την νοσταλγία προς την Πατρίδα του συζύγου. Η γκετοποίηση ή απομόνωση εμφανίζεται πολύ λιγότερο από ότι στις ξένες γυναίκες και έχει σε μερικές περιπτώσεις καθαρά πολιτικό χαρακτήρα (π.χ. Παλαιστίνιοι, Ιρανοί κ.α.)

Και μερικά λόγια για τα **παιδιά** διεθνικών οικογενειών: Γενικά μπορούμε να πούμε ότι εάν το διεθνικό ζευγάρι μπορείσει και βρει κοινά αποδεκτές λύσεις γύρω από τις διαφορές σε όλα τα επίπεδα, που αντικειμενικά υπάρχουν, τότε τα παιδιά τους απολαμβάνουν ορισμένα «προνόμια» σε σχέση με παιδιά μονοεθνικών οικογενειών. Γνωρίζοντας δηλαδή από πολύ μικρά όχι μόνο μια καινούργια γλώσσα αλλά και άλλα ήθη, έθιμα διευρύνεται ο ορίζοντας τους, γίνονται πιο ανεκτικά σε διαφορές και θα λέγαμε πιο δημοκρατικά. Δυσκολίες προσαρμογής όπως σύγχυση αξιών και προβλήματα ταυτότητας που παρουσιάζει μια μι-

κρή μερίδα παιδιών διεθνικών οικογενειών φαίνεται ότι είναι αποτέλεσμα συγκρούσεων των διεθνικών γονέων, γεγονός βέβαια που έχει αποδειχθεί και σε προβληματικά παιδιά μονοεθνικών οικογενειών. Η αυταρχική τάση του ενός γονεϊκού μέλους επιβολής του δικού του/της, συστήματος αξιών ως μόνου ορθού έχει λοιπόν και σ' αυτά τα παιδιά αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνικοποίησή τους.

Σίγουρα ο διεθνικός γάμος είναι ακόμα μια εξαίρεση και τα άτομα που «σπάνε» τον κανόνα της **ενδογαμίας**, ανάλογα με τον πού ζουν ή ανάλογα με το ποιά κοινωνική αξιολόγηση υφίστανται, έχουν να αντιμετωπίσουν περισσότερα προβλήματα από τον μονοεθνικό. Η τάση για ενδογαμία είναι ακόμα πολύ δυνατή και στηρίζεται σ' όλα τα κράτη ακόμα και σήμερα νομοθετικά δηλ. με το να δυσκολεύεται η επιβίωση της διεθνικής οικογένειας διότι οι ενδογαμικοί κανόνες στηρίζουν το «status quo», στηρίζουν εθνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, τη συνέχεια της ομάδας και τη σταθερότητα του κοινωνικού συνόλου άρα και την έννοια του κράτους, την ύπαρξη συνόρων, στρατού, που τα προστατεύει κ.α.

Για τους διεθνικούς γάμους στην Ελλάδα θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι νομικές διακρίσεις ή τυχόν κοινωνικές δεν φαίνεται να επιδρούν διαλυτικά στις σχέσεις του ζευγαριού εκτός από τις περιπτώσεις χρόνιου stress (χρόνια αναγκαστική ανεργία, χρόνια μείωση της προσωπικότητας του ή της ξένου-ης συζύγου κ.α.) Έντονες συγκρούσεις, κρίσεις επικοινωνίας ή προβλήματα διαπαιδαγώγησης εμφανίζονται στις διεθνικές οικογένειες — αλλά και στις μονοεθνικές— όταν υπάρχει αυταρχική τάση επιβολής αξιών, ηθών και εθίμων κ.α. του ενός γονεϊκού μέλους ή του κοινωνικού συνόλου πάνω στο άλλο.

Το προφίλ του **πετυχημένου** διεθνικού γάμου και κατ' επέκταση της **ευτυχισμένης** διεθνικής οικογένειας τέλος φαίνεται να μην διαφέρει από το προφίλ μονοεθνικών γάμων και οικογενειών όπου οι σύντροφοι βάζουν τα δυνατά τους να δημιουργήσουν κοινά σχήματα αναμέτρησης και εξελίσσουν πολύ στενή συνεργασία σε σχέση με τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Μια διεθνική σχέση δεν έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να αποτύχει από μια άλλη μονοεθνική, για την επιτυχία δε ισχύει παντού το ίδιο δηλ. το πόσο ώριμος είναι ο καθένας για μια κοινή αλληλοσυμπληρούμενη ισότητα επικοινωνίας.

Όπως τέλος αναφέρει η IAF* «μέσα

Οι διεθνικές οικογένειες στην Ελλάδα

Συνέχεια από σελ. 22

στη διεθνική οικογένεια α) δημιουργούνται μεγαλύτερες ευκαιρίες να βιώσει κανείς τη «χαρά της γνωριμίας» με κάτι διαφορετικό, ξένο και να το ενσωματώσει. β) παρουσιάζεται η ευκαιρία να απελευθερωθεί κανείς από τους καταναγκασμούς του δικού του πολιτισμού και να δημιουργήσει κάτι καινούργιο, γίνεται πιο αυθόρμητος, συναισθηματικός και πιο ανθρωπίνος όχι μόνο προς τον (ή την) ξένο/η σύζυγο αλλά και προς όλους τους ανθρώπους».

Βιβλιογραφία που διατίθεται στην ΣΥΜΕΔΟΙΚ

Καλαντζή - Αζίζι Α. (1983) Το παιδί του μικτού γάμου: τρόποι πρόληψης πιθανών προβλημάτων συμπεριφοράς. Επιθ. Κοιν. Ερευνών, 49,σελ.101-109.

Καλαντζή - Αζίζι Α. (1986) Η νομική και κοινωνική κατάσταση των γυναικών διεθνικών γάμων, οικογενειών και συντρο-

φικών σχέσεων στην Ελλάδα (πολυγραφημένο κείμενο).

Καλαντζή - Αζίζι Α. (1986) Ψυχοθεραπευτική παρέμβαση των δύο φάσεων σε οικογένειες με προβληματικά παιδιά, Παρουσία, σελ.224-254.

Molvaer Janitha (Ed.) (1984) Foreign women in Greece, Αθήνα.

Molvaer Janitha (Ed.) (1985) Als Ausländern in Griechenland, εκδ. IAF Φρανκφούρτη.

Molvaer Janitha (Ed.) (1986) Euroean Conference, The legal and social situation of women married to foreigners in Europe, περ.ΟΥΤ, Ν. 98, Νοέμβ.-Δεκ.

Molvaer Janitha (Ed.) (1986) On the special situation of women from the european countries who are married to Greeks and live in Athens, περ, Multinational Women 's liberation group of Athens, Ν. 99, Μάρτιος.

* ΣΥΜΕΔΟΙΚ: Σύλλογος Μελών Διεθνικών Οικογενειών. Άγρας 37 Αθήνα 11635 τηλ.9342191

IAF (Interesensgemeinschaft der mit Ausländern verheirateten deutschen Frauen) Ομοσπονδία Διεθνικών Οικογενειών στη Δυτ. Γερμανία, η πιο πολυπληθής σχετική οργάνωση της Ευρώπης με περίπου 90.000 μέλη.